

Osulokkaat tulokkaat

Se tuhannes suuri perhonen lehahtaa maahamme näinä päivinä – ellei ole jo lehahtanut. Heinäkuun alkuun mennessä suurperhosia eli makroja oli rekisteröity 997 kappaletta, ja mahdollisesti jo seuraava reipas kaakkoistuuli tuo uusia lajeja.

Tuhannes tulokas voisi olla vaikkapa **sokkokiitäjä**, *Smerinthus caecus*, esittää valistuneen arvauksen Eläinmuseon yli-intendentti **Lauri Kaila**. Hän tutkii perhosia sekä työkseen että harrastukseksi mutta arvelee olevansa lomalla tuhannennen tulokkaan aikana, vieläpä väärässä suunnassa, jotta pääsisi sen itse bongaamaan. Perhosten bongaaminen ei ole samanlaista masaliikettä kuin ornitologia, vaikka harrastajia on paljon. Uuden perhoslajin löytäminen saattaa olla harrastajan unelma, mutta leviämisestä saadaan varmuus vasta sitten, kun havaintoja alkaa tulla kymmenittäin.

Sokkokiitäjän lisäksi tulokaskandidaateina on esitetty ainakin **tummakultasiipi**, **ruotsinnopsasiipi**, **keltaritariyökkönen** ja **pikkuhepeatäplä**.

Mitä sitten perhosguru tekee, kun tuhat täyttyy Suomen makrokartalla?

”Tuskinpa sen kummempaa. Ehkä siinä voisi Karjala-oluen korjata...”, Kaila pohtii. Karjala-olut on osuva valinta ainakin siinä tapauksessa, että tulokas on nimenomaan sokkokiitäjä, sillä se tulee Karjalan kannakselta, missä se

Sokkokiitäjä,
tummakultasiipi
vai ehkä
keltaritariyökkönen?
Näinä aikoina
Suomeen lehahtaa
tuhannes
suurperhonen.

Teksti **Jukka Ukkola**

jo asustaa. Suomen puolelle on kotiutunut sen sukulainen **sinisilmäkiitäjä**.

Suuri muutto

Viime vuodet ovat olleet perhosharrastajille mielenkiintoisia, sillä lajeja tulee kaiken aikaa lisää ja entiset vaihtavat asuinsijojaan. Joka vuosi löydetään toistakymmentä uutta lajia, ja tämän vuosikymmenen aikana uusia suurperhosia on ilmaantunut Suomeen jo viitisenkymmentä, pienempiä vielä enemmän. Vielä 1990-luvulla ja varsinkin 1980-luvulla perhoskannan kasvu oli paljon hitaampaa.

Joitakin uusia lajeja ei ole Suomessa ollut koskaan aikaisemmin, jotkin taas ovat välillä hävinneet, mutta palaavat nyt takaisin.

Erityisesti Suo-

men rannikoiden saaret näyttävät olevan perhosten suosikkipaikkoja.

Kaikkiaan Suomen perhosiin lasketaan kuuluvan noin 2 500 lajia. Useiden havaintojen painopiste on siirtynyt muutamassa vuodessa satoja kilometrejä. Esimerkiksi joitakin perhosia havaittiin viime vuosikymmenellä vain Kaakkois-Suomessa, mutta nyt niitä tavataan jo Pohjanlahden rannikollakin.

Kuusamaperhonen tuli muutama vuosi sitten Suomeen ja levisi suoraan eteläiseen Hämeeseen. Suomenlahden ylitse Virosta on viime vuosina tullut myös **pikkuhäiveperhonen**, jonka sukulainen **häiveperhonen** kotiutui Suomen etelärannikolle muutamia vuosia aiemmin. Tämän vuosikymmenen tulokkaiisiin kuuluvat myös **tummavirna-perhonen** ja **alppisinappiperhonen** sekä lievää kauhua herättänyt, verta ja silmänesteitä imevä **kyynelyökkönen**, joka tupsahti suomalaisten nautojen riesaksi jostakin Moskovan tai Slovakian tienoilta. Suurin osa tulokkaista on kuitenkin pikkuperhosia, kuten erilaisia kääriäisiä sekä koi- ja koisalajeja.

Lämpimät kesät

Eräs selitys perhosten liikehdinnälle on ilmastonmuutos. Mitä lämpimämmäksi Suomenkin kesät tulevat, sitä enemmän ne houkuttelevat tulokkaita erityisesti etelästä ja kaakosta, varsinkin jos sopivan suuntaiset tuulet samaan aikaan yltyvät. Selvimpanä merkinä ilmaston lämpenemisestä pidetään **neitoperhosen** nopeaa leviämistä erääksi Suomen yleisimmistä perhosista.

Kaikki perhostutkijat eivät kuitenkaan tätä selitystä hyväksy, sillä perhoset eivät leviä vain yhteen suuntaan. Kailakin määrittelee varovaisesti, että viime vuosiin on sattunut pitkä jono edullisia kesiä, jotka ovat edistäneet lajien leviämistä uusille alueille. Levinneisyyden seuraamista saattaa vääristää se, että osa uusista löydöksistä johtuu yksinkertaisesti havainnoinnin tehostumisesta.

Toisaalta Suomessa on myös leviämisen esteitä, ennen muuta maa- ja metsätalouden muutokset, jotka muuttavat monille perhosille otollisia ympäristöjä. Esimerkiksi **apolloperhoselle** sopivat metsälaitumet ovat kadonneet ja kukkakedot vähentyneet. Elinympäristön katoamisen takia ovat paikoin hävinneet esimerkiksi **mustatäplähiiپیجät**, jotka viihtyvät hakkuuaukeilla. Ne ovat siirtyneet etelästä sinne, missä hakkuualueita vielä on – Pohjois-Karjalaan ja Lappiin. **Rämehepeatäplä** on puolestaan kadonnut Virosta ja Etelä-Suomestakin lähinnä soiden ojitamisen takia. Sen suosimia suolajeja on jäljellä lähinnä pohjoisessa. Pelkästään Lapissa elävien lajien ei ole toistaiseksi todettu kadonneen.

Tuulen tuomia

Suomen perhoshavainnoista satakunta koskee sellaisia lajeja, jotka eivät ole asettuneet maahamme pysyvästi. Ne ovat tuulen tuomia yksilöitä tai parvia, joskus hyvinkin kaukaa, esimerkiksi Kaspienmeren tienoilta. Komeimpiin kaukoveraisiin on kuulunut **ritariperhosen** sukulainen **purjeperhonen**, joka on nähty Suomessa pari kertaa.

Tuulen tuomat ovat tuomittuja jäämään Suomeen, sillä paluumatkalle ne eivät

jaksa eivätkä ehdi lähteä.

Tosin jotkin lajit vaeltavat vuoden mittaan pitkiäkin matkoja edestakaisin muuttolintujen tapaan. Ne suuntaavat kohti vihreyttä, keväällä pohjoiseen, syksyllä etelään.

Toiset lajit taas leviävät hitaammin, vaihteittain tiettyyn suuntaan, erityisesti silloin kun niiden alkuperäisillä kotiseuduilla olot

Suomen yleisimmät perhoset

1. Tesmaperhonen (*Aphantopus hyperantus*)
2. Lanttuperhonen (*Pieris napi*)
3. Sitruunaperhonen (*Gonepteryx rhamni*)
4. Nokkosperhonen (*Nymphalis urticae*)
5. Kangasperhonen (*Callophrys rubi*)
6. Neitoperhonen (*Nymphalis io*)
7. Lauhahiipi (Thymelicus lineola)
8. Metsänokiperhonen (*Erebia ligea*)
9. Loistokultasiipi (*Lycaena virgaureae*)
10. Kangassinisiipi (*Plebeius argus*)

Viime vuosien tulokkaita

- ▶ Alppisinappiperhonen (*Pieris callidice*)
- ▶ Kyynelyökkönen (*Calyptra Thalictri*)
- ▶ Karttaperhonen (*Araschnia levana*)
- ▶ Kuusamaperhonen (*Limenitis camilla*)
- ▶ Leimusiilikäs (*Pericallia matronula*)
- ▶ Neitsytyökkönen (*Eucarta virgo*)
- ▶ Pikkuhäiveperhonen (*Apatura illia*)
- ▶ Purjeperhonen (*Iphiclydes podalirius*)
- ▶ Tummavirna-perhonen (*Leptidea reali*)
- ▶ Valkohangokas (*Cerura erminea*)

- Kangassinisiipi (1), apolloperhonen (2), lanttuperhonen (3), karttaperhonen (4), loistokultasiipi (5), neitoperhonen (6), nokkosperhonen (7).

ovat erityisen hyvät ja perhoskannat runsastuvat liikaa. Pysyvän leviämisen pääsuunnat näyttävät olevan etelästä pohjoiseen ja kaakosta luoteeseen.

Myös muiden hyönteisten elinalat laajenevat ilmastonmuutoksen takia – tai jostain muusta syystä – mutta havaintoja niistä on vähemmän kuin perhosista, koska harrastajien on vähemmän. Tunnetuimpia uusien alueiden valloittajia ovat hirvikärpäset, jotka aloittivat Suomen miehittämisen kaakosta 1960-luvulla, ja ovat sen jälkeen edenneet pohjoiseen jopa 50 kilometrin vuosivauhdilla. Tällä hetkellä kiusallisia loisia esiintyy koko maassa pohjoisinta Lappia lukuun ottamatta, ja niiden pelätään ottavan hirvien lisäksi myös porot isäntäeläimikseen. **SK**

KUVAT © JUSSI MURTOSAARI JA ISTOCKPHOTO.COM